
INFORMACJE

STANISŁAW STOBIECKI
Instytut Ochrony Roślin – Państwowy Instytut Badawczy
Oddział Sośnicowice

FAŁSZERSTWA ŚRODKÓW POWAŻNYM PROBLEMEM OCHRONY ROŚLIN

Podrabiane środki ochrony roślin stanowią 8-9% wartości całego rynku europejskiego tego asortymentu. Szacuje się, że w Polsce może to być około 10%. Jest to wartość towaru w granicach 150 mln zł. Mimo wielu działań nie udaje się ograniczać tego zjawiska. Pytanie: jak walczyć z fałszerzami? jest stale aktualne.

Falszowanie produktów jest powszechne w wielu branżach – od odzieży, kosmetyków do leków. W ochronie roślin jest to szczególnie niebezpieczne, gdyż może dojść do zagrożenia zdrowia ludzi i zwierząt, uszkodzenia bądź zniszczenia płodów rolnych, względnie do naruszenia stanu środowiska naturalnego. Jedną z najgorszych konsekwencji jest narażenie konsumenta na długofalowe skutki spożywania pokarmów, które w wyniku stosowania nieprzebadanych odpowiednio środków mogą zawierać toksyczne pozostałości zanieczyszczeń, które znalazły się w niekontrolowanych, sfałszowanych preparatach. Przy obecnym rozwoju nauki i techniki oraz przy dostępnych technologiach syntezy związków chemicznych, produkcji opakowań i wysokim poziomie poligrafii – proceder fałszowania środków ochrony roślin nie stanowi wielkiego problemu technicznego. Ogromny aspekt ekonomiczny, porównywalny z handlem narkotykami stymuluje te działania, w których straty ponoszą nie tylko producenci oryginalnych środków, ale również skarb państwa w postaci niepobranych podatków oraz rolnicy jeśli dojdzie do zniszczeń lub uszkodzeń upraw chronionych „fałszywkami”.

Nie tylko produkcja, ale też sprzedaż i stosowanie podrobionych środków ochrony roślin narusza szereg przepisów prawnych. Najważniejsze to przepisy Kodeksu Karnego. Art. 165 Kodeksu głosi, że: „Kto sprowadza niebezpieczeństwo dla życia lub zdrowia wielu osób albo dla mienia w wielkich rozmiarach wyrabiając lub wprowadzając do obrotu szkodliwe dla zdrowia substancje, środki spożywcze lub inne artykuły powszechnego użytku lub te środki farmaceutyczne nie

odpowiadające obowiązującym warunkom jakości, podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8”.

Z kolei artykuł 182 KK reguluje problem zanieczyszczenia środowiska, który występuje przy stosowaniu podrobionych środków, a artykuły 270 i 306 KK dotyczą ochrony własności intelektualnej i znaków towarowych. Naruszenie przepisów Ustawy o ochronie roślin z dnia 18 grudnia 2003 r. (Dziennik Ustaw Nr 133, poz. 849), np. w zakresie nielegalnego wprowadzania środków niezgodnych ze szczegółowo opisanymi w procesie ich dopuszczania do obrotu zasadami – jest również oczywiste.

Jedną z instytucji zaangażowaną w zwalczanie procederu fałszowania środków jest Instytut Ochrony Roślin – Państwowy Instytut Badawczy (IOR-PIB), Oddział Sośnicowice. Jego Zakład Analizy Środków Ochrony Roślin zajmuje się między innymi: przedłużaniem okresów ważności środków ochrony roślin (ś.o.r.), wydawaniem atestów analitycznych oraz orzeczeń w sprawach spornych i reklamacjach, badaniem jakości koncentratów technicznych służących do produkcji preparatów ochrony roślin, w tym też preparatów generykowych. Bardzo ważnym jest także porejestracyjne sprawdzanie jakości ś.o.r. znajdujących się w obrocie handlowym. W tej grupie poważną pozycję zajmuje badanie środków sfalszowanych lub podejrzanych o sfalszowanie. Stabilne finansowanie przedmiotowej placówki zapewnia Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi poprzez umieszczenie tematu kontroli jakości środków ochrony roślin w tzw. Programie Wieloletnim, który posiada środki z centralnych funduszy krajowych.

W Polsce podczas dokonywania analiz kontrolnych środków ochrony roślin można znaleźć najczęściej cztery rodzaje fałszerstw:

1. Preparaty analogiczne z oryginalnymi – tzw. „pełna” podróbka formy użytkowej środka ochrony roślin w podrobionym (często bardzo dobrze) opakowaniu. Podróbki takie nie wzbudzą podejrzeń, ponieważ nie sprawiają trudności w aplikacji i dobrze działają. Są jednak niebezpieczne, gdyż mogą zawierać niewiadome toksyczne zanieczyszczenia, z powodu innego niż oryginalne pochodzenia substancji aktywnej i braku odpowiedniej kontroli produktu.
2. Preparaty przepakowane do nowych, podrobionych opakowań zaopatrzonych w aktualną datę produkcji, pochodzące z zakwestionowanych partii towarowych, o gorszej jakości, zanieczyszczonych, o mniejszej zawartości substancji aktywnej. Powoduje to pogorszenie skuteczności ochrony oraz możliwość zanieczyszczenia płodów rolnych i środowiska, a także możliwość wystąpienia efektów fitotoksyczności.
3. Preparaty przepakowane do nowych podrobionych opakowań zawierające w rzeczywistości inny niż deklarowany na etykiecie produkt. Spotyka się zastąpienie droższego preparatu – tańszym, środka wieloskładnikowego o szerokim spektrum działania – środkiem jednoskładnikowym o ograniczonym

spektrum. Bywa też, że zastępuje się produkt zupełnie innym środkiem o innym zakresie działania. W takich przypadkach następuje spotęgowanie wszystkich wymienionych wcześniej efektów negatywnych.

4. Środki w podrobionych opakowaniach, często bez etykiet lub w przypadkowych pojemnikach pochodzące z nielegalnego i niewłaściwego importu równoległego lub z przemytu. To również nielegalny i niebezpieczny proceder, gdyż może doprowadzić do mylnego zastosowania, przekroczeń w pozostałościach na roślinach lub niewłaściwego obchodzenia się z produktem. Poza tym jest to przestępstwo polegające na naruszeniu praw własności oryginalnego producenta i przepisów celno-skarbowych.

W praktyce przedstawienie materiału dowodowego pozwalającego stwierdzić, że fałszywy środek sprowadza niebezpieczeństwo dla życia ludzi jest bardzo trudne. Sprowadza się to do konieczności udowodnienia przez pełną identyfikację jakościową i ilościową obecności zanieczyszczenia o znanych niebezpiecznych właściwościach toksykologicznych.

Zadanie laboratorium analitycznego odpowiedzialnego za wykrywane fałszerstw polega przede wszystkim na identyfikacji preparatu, określeniu zawartości substancji aktywnych, zbadaniu własności fizykochemicznych i analizie jakościowej tzw. „profilu zanieczyszczeń” w porównaniu z oryginalnym porównawczym preparatem standardowym. W niektórych przypadkach ocenia się również oryginalność opakowania i etykiety – instrukcji stosowania. Profil zanieczyszczeń daje często odpowiedź czy produkt jest oryginalny czy podrobiony - ale nie zawsze. Dla stwierdzenia identyczności może być potrzebne ilościowe określenie obecnych zanieczyszczeń.

W celu wykrycia często bardzo subtelnych różnic w stosunku do środków oryginalnych potrzebne jest bardzo dobre wyposażenie laboratorium analitycznego. Takim laboratorium dysponuje Oddział Instytutu Ochrony Roślin – Państwowe- go Instytutu Badawczego zlokalizowany w Sośnicowicach i do niego kierowane są próbki produktów, co do których istnieje podejrzenie ich sfałszowania. W latach 2009-2010 w Sośnicowicach przebadano ponad 100 takich próbek. Znalezione aż 33 próbki, w których wykryto niezgodność z oryginalnym preparatem porównawczym, czyli stwierdzono różnice w składzie i w profilu zanieczyszczeń. W 16 innych próbkach, na podstawie analiz, określono zawartość substancji aktywnej zaniżonej w stosunku do określonych w procesie rejestracji produktu wymagań jakościowych. Cyfry te świadczą o skali zagadnienia i powadze zagrożeń.

W naszym kraju trwa bardzo zdecydowana i dobrze zorganizowana kampania przeciw fałszerstwom w ochronie roślin. Państwowa Inspekcja Ochrony Roślin i Nasiennictwa, Polskie Stowarzyszenie Ochrony Roślin, policja, Centralne Biuro Śledcze, służby celne, przy wsparciu eksperckim Instytutu Ochrony Roślin – PIB – stanowią najważniejsze instytucje zaangażowane w to działanie.

Kampania, kierowana głównie do rolników, zawiera trzy podstawowe przesłania:

- nie korzystaj ze „specjalnych” okazji podczas zakupu środków ochrony roślin,
- rób zakupy tylko w zaufanych sklepach i hurtowniach,
- przy zakupie weź paragon lub fakturę.

Zaufanie do lokalnego punktu sprzedaży ma kluczowe znaczenie i często jest gwarantem uczciwego towaru. W ramach prowadzonej kampanii przestrzega się rolników przed zakupami środków niewiadomego pochodzenia, oferowanych w sprzedaży obwoźnej, promocjach i specjalnych okazjach. W przypadku omawianego asortymentu nie ma „okazji”, nie ma środków „spod lady” tańszych i dobrych. W systemie kontrolnym w Polsce są pieniądze na badania laboratoryjne podejrzanych o zafałszowanie środków. Swe podejrzenia należy zgłaszać do Państwowej Inspekcji Ochrony Roślin i Nasiennictwa lub funkcjonariuszom najbliższego posterunku policji. Można więc zbadać, czy środek jest sfałszowany i na czym polega nieprawidłowość w jego składzie. Jest też możliwość stwierdzenia, jakiego rodzaju zanieczyszczenia są obecne w badanym preparacie i jakie stanowią one zagrożenia dla ludzi, zwierząt i środowiska. Te możliwości istnieją dzięki wspomnianemu już Programowi Wieloletniemu IOR-PIB zorganizowanemu i nadzorowanemu przez Ministerstwo Rolnictwa, Departament Produkcji Roślinnej i Ochrony Roślin.

Podsumowując, trzeba wyraźnie podkreślić, że w ostatnich latach bardzo dużo zrobiono dla polepszenia sytuacji w tym zakresie. Na forum międzynarodowym działania ECPA (European Crop Protection Association) przyniosły efekt w postaci akcji skierowanej przeciwko fałszerzom a prowadzonej przez wiele instytucji.

W przedmiotowym obszarze wydano szereg broszur, ulotek, sformułowano wiele wniosków i zaleceń, obserwuje się też koordynację służb w wielu krajach i współpracę międzynarodową. Jednak trzeba też stwierdzić, że nawet najlepsza organizacja i mobilizacja instytucji i służb państwowych nie zastąpi odpowiedniej wiedzy i świadomości osób kupujących środki ochrony roślin. Problem ten nie istniałby, gdyby nie zapotrzebowanie na „oferty” nieuczciwych dystrybutorów fałszywych środków ochrony roślin.

e-mail: stocki@ior.gliwice.pl